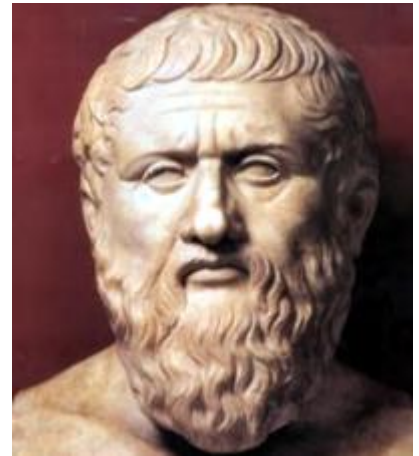

Πλάτων: Ο τυραννόφιλος και υπέρμαχος της μοναρχίας

«Πρέπει να γράφεις χωρίς να αποβλέπεις μόνο στο παρόν, για να σε επαινέσουν και να σε τιμήσουν οι σύγχρονοι σου, αλλά να γράφεις, έχοντας περισσότερο στραμμένο τον νου σου στους κατοπινούς αιώνες κι από εκείνους να προσμένεις αμοιβή για το γράψιμο σου, ώστε να λένε για σένα: “Εκείνος ο συγγραφέας ήταν ελεύθερος άνθρωπος και γεμάτος ειλικρίνεια, μακριά από κολακεία και δουλοπρέπεια και σε όλα υπερασπιζόταν την αλήθεια”».

Λουκιανός

Στην ακμή της μέσης δημοκρατίας ο Πλάτων καταφρονεί το πολίτευμα της ελευθερίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης και εγκωμιάζει το καθεστώς της τυραννίας και ιδίως το μοναρχικό. Από τη νεανική του ηλικία, επειδή καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια, φιλοδοξούσε ενεργό ανάμιξη στην πολιτική^[1]. Η ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος και η εγκατάσταση στην Αθήνα της δικτατορίας των Τριάκοντα Τυράννων, έφεραν στην εξουσία δύο συγγενείς του Πλάτωνος, τον Χαρμίδα και τον Κριτία, που άνοιγαν τον δρόμο για την ενεργό ανάμιξή του στον δημόσιο βίο^[2]. «Πίστεψα», γράφει, «ότι θα διοικούσα την πόλη απαλλάσσοντας την από την... άδικη ζωή!»! Γράφει, επίσης, ότι τον κάλεσαν οι πραξικοπηματίες για συμμετοχή στην εξουσία^[3]. Στο απολυταρχικό καθεστώς των Τριάκοντα Τυράννων ο Πλάτων έδειξε «ευπιστιών» προσδοκώντας την καθιέρωση...κράτους δικαίου!^[4] Θα αποσιωπήσει, ωστόσο, τα εγκλήματα και τις αχρειότητες των Τυράννων στο έργο του «Μενέξενος»^[5]. Ζήτησε μάλιστα να παραγραφούν και να λησμονηθούν οι κακουργίες τους^[6] —ήταν συγγενείς και φίλοι του!

Κατά τον Πλάτωνα, η δημοκρατία ανήκει στα τέσσερα αμαρτωλά —«ημαρτημένα»— πολιτεύματα, επειδή εφάρμοζε την αρχή της ελευθερίας και της ισοτιμίας των πολιτών. Τα άλλα τρία ήταν η τιμοκρατία, η ολιγαρχία και η

τυραννίς. Την αριστοκρατία αποκαλεί «επώνυμον», με καλό όνομα!^[7]

Ουσιαστικά ο Πλάτων, όπως προκύπτει από τα έργα του, απεχθάνεται το δημοκρατικό πολίτευμα. Το ταυτίζει με την αναρχία —«πολιτεία άναρχος». Η υπερβολική ελευθερία —«άγαν ελευθερία»— γράφει, οδηγεί στη...δουλεία —«εις άγαν δουλείαν μεταβάλλειν»^[8]. Και υποστηρίζει ότι η τυραννία προέρχεται από τη δημοκρατία. Από την απόλυτη ελευθερία γεννιέται η μεγαλύτερη και αγριότερη δουλεία!^[9]

Παντού στα έργα του λοιδορεί τη δημοκρατία. Είναι, γράφει, τέλεια αναρχία, αφού μοιράζει ισότητα σε ίσους και άνισους^[10]. Θεωρεί μάλιστα πηγή της τυραννίας τη...δημοκρατία. «*Το ύψιστο αγαθό της δημοκρατίας, η ελευθερία*», γράφει ο Πλάτων, «*το πάθος για ελευθερία*» —«η του τοιούτου απληστία»— «*οδηγεί στην κατάπτωση του δημοκρατικού πολιτεύματος και καθιστά αναγκαίο το καθεστώς της τυραννίας*»^[11]. Δεν δέχεται την ισότητα αρχόντων και αρχομένων, θεωρεί τη γενίκευση της ελευθερίας στην πόλη επικίνδυνη, επειδή θα μεταδοθεί και στις...οικογενειακές σχέσεις. «*Θα εισχωρήσει στους κόλπους της οικογένειας και τελικά το μίasma της αναρχίας θα μεταδοθεί ακόμα και στα κατοικίδια ζώα*»!^[12]

Οι πατεράδες θα βλέπουν τους γιους τους ίσους και όμοιους και τα παιδιά δεν θα σέβονται ούτε θα φοβούνται τους γονείς τους^[13]. Οι γέροντες θα μιμούνται τη συμπεριφορά των νέων εμφανιζόμενοι ευτράπελοι και χαριτωμένοι^[14]. Οι δούλοι και οι δούλες θα απολαμβάνουν τις ελευθερίες των αφεντικών τους^[15]. Κι ακόμα, τα άλογα και τα γαϊδούρια, συνηθισμένα να κυκλοφορούν ελεύθερα στους δρόμους, πέφτουν επάνω σε όσους συναντούν αν δεν παραμερίσουν. Χαίρονται κι αυτά την ελευθερία^[16]. Τελικά, οι πολίτες, απολαμβάνοντας την Ελευθερία, αγανακτούν και εξεγείρονται και στην ελάχιστη υποψία καταναγκασμού^[17]. Απ' αυτό το πολίτευμα της ελευθερίας, καταλήγει ο φιλόσοφος, προέρχεται το τυραννικό καθεστώς!^[18]

Κατά τον Πλάτωνα, είναι απαράδεκτη η πραγματική ελευθερία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Τη θεωρεί υπερβολική και για τους πολίτες και για το κράτος και φρονεί ότι οδηγεί...στη δουλεία!^[19] Επικρίνει, επίσης, το δημοκρατικό πολίτευμα

επειδή αφαιρεί περιουσίες των πλουσίων και τις μοιράζει στον λαό^[20]. Κατηγορεί μάλιστα τους κυβερνώντες ότι πλουτίζουν οι ίδιοι από αυτή τη φορολογία καρπωμένοι το μεγαλύτερο μέρος του χρήματος^[21]. Πρόκειται για συκοφαντία. Αναφέρεται στη φορολογία των προνομιούχων για την κάλυψη των αναγκών του Δημοσίου και την παροχή βοήθειας στους πενόμενους πολίτες. Κι ακόμα, για πολιτιστικούς σκοπούς. Είναι οι λεγόμενες χορηγίες. Υποστηρίζει ακόμα, με απύθμενο θράσος, ότι «ισχυρή πολιτική εξουσία» υπάρχει μόνο στην πόλη όπου κυβερνά τύραννος^[22]. Αρκεί ο τύραννος να είναι νέος, ανδρείος, μορφωμένος, μεγαλοπρεπής στην εμφάνιση^[23]. Ταυτίζει δηλαδή ο φιλόσοφος την ευρυμάθεια και το ήθος με τη θηριωδία όλων των τυράννων!

Ο Πλάτων πιστεύει ότι η τυραννία είναι το «ωραιότερο πολίτευμα» και ο τύραννος ο «άριστος ανθρώπινος χαρακτήρας»^[24]. Και θεωρεί το τυραννικό καθεστώς συνέπεια της απληστίας για ελευθερία που παρατηρείται στο πολίτευμα της δημοκρατίας^[25]. Στο δημοκρατικό καθεστώς, γράφει, την ανώτατη εξουσία διαχειρίζεται ένα είδος ανθρώπων «αγύμναστο και ατροφικό», εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις! Κι όλοι αυτοί, «προσκολλημένοι στο βήμα» —των λαϊκών συνελεύσεων— δεν επιτρέπουν σε κανένα να έχει αντίθετη γνώμη —«και ουκ ανέχεται του άλλα λέγοντος». Τέτοιοι άνθρωποι διοικούν την πολιτεία^[26]. Ψευδόμενος προκλητικά ο Πλάτων, όχι μόνο απαρνείται το δημοκρατικό πολίτευμα αλλά και το καθυβρίζει.

Σχετικά με το τυραννικό καθεστώς επικαλείται τη «βαθυστόχαστη», όπως τη χαρακτηρίζει, φράση του Σοφοκλή, «οι τύραννοι γίνονται επειδή συναναστρέφονται με σοφούς»^[27]. Υπενθυμίζει ότι τον τύραννο αποκαλούν «ισόθεο», ο Ευριπίδης και άλλοι ποιητές^[28]. Και προσθέτει ότι υπάρχουν ποιητές που εξυμνούν τους τυράννους εισπράττοντας πλούσιες αμοιβές και εξασφαλίζοντας αξιώματα^[29].

Στην «Πολιτεία» διατυπώνει το ερώτημα, ποιά από τα πέντε πολιτεύματα, το «βασιλικόν», το «τιμοκρατικόν», το «ολιγαρχικόν», το «δημοκρατικόν» και το «τυραννικόν», είναι προτιμότερο. Και αποφαινεται ότι το «βασιλικώτατον» είναι το «άριστον και δικαιοτάτον»^[30]. Στο έργο του «Πολιτικός», θεωρεί ανώτερο και σημαντικότερο όλων των εξουσιαστών τον μονάρχη. «Όποιος κατέχει τη βασιλική

τέχνη», γράφει, «είναι σωστό να προσαγορεύεται βασιλιάς»^[31]. Ο μονάρχης κυβερνά με το πνεύμα!^[32]

Κατά τον Πλάτωνα, η «βασιλική τέχνη», η εξουσία πάνω στην κοινωνία, είναι η «μεγαλύτερη και ανώτερη» από κάθε άλλη διακυβέρνηση των ανθρώπων. Οι υπήκοοι του μονάρχη είναι δίποδο κοπάδι —«δίπους αγέλη»^[33]. Ισχυρίζεται ότι διαφέρουν ο βασιλιάς και ο τύραννος —«ανομοιοτάτους όντας»! Αλλά οι μονάρχες και οι τύραννοι είναι απaráλλακτοι και κατά την εποχή του Πλάτωνος και στους 24 αιώνες που ακολούθησαν. Κατά τον φιλόσοφο, «η βασιλική αρχή είναι μια από τις επιστήμες»^[34]. Ολοφάνερο ότι επιχειρεί να δικαιολογήσει τις φιλομοναρχικές του αντιλήψεις με ανεδαφική επιχειρηματολογία και αόριστες αναφορές.

Είναι καλύτερο, γράφει, να επιλέγεται αντί του τυραννικού καθεστώτος η μοναρχία, που συγκρινόμενη με τα έξι πολιτεύματα είναι η «άριστη»^[35]. Και προσθέτει ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη και ανώτερη τέχνη από τη μοναρχία, την επιστήμη άσκησης της εξουσίας^[36]. Διακηρύσσει ότι η εξουσία πρέπει να ανήκει σε ένα άτομο, τον βασιλέα, τον αρμόδιο για την εμπρέπουσα νομοθεσία —«της βασιλικής εστίν η νομοθετική». Χρειάζεται απλώς μονάρχης «μετά συνέσεως»^[37].

«Η διάκριση των διαφόρων πολιτευμάτων», γράφει ο Πλάτων, «δεν είναι οι λίγοι, ούτε οι πολλοί, η ελευθερία ή η βία, η φτώχεια ή ο πλούτος»^[38] αλλά κάποια επιστήμη. Πρόκειται δηλαδή για ένα διανοητικό εφεύρημα και καταναγκασμό χωρίς σχέση με τον κοινωνικό και πολιτικό βίο, την ελευθερία, την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Και συνεχίζει: «Αν κάποιος, όντας πραγματικός κάτοχος της επιστήμης, είναι αποκλειστικός αρχηγός πρέπει να προσαγορεύεται “βασιλεύς”»^[39].

Και η άμεση δημοκρατία, η αθηναϊκή δημοκρατία των πολιτών; Είναι πολίτευμα αδύναμο, υποστηρίζει ο Πλάτων, ανίκανο και για το καλό και για το κακό, κατώτερο από όλα τα άλλα!^[40] Ο Πλάτων τάσσεται υπέρ της «φωτισμένης απολυταρχίας» που θα αποτελέσει, στις επόμενες χιλιετίες, το απατηλό επίχρισμα των απανταχού τυραννιών και ολιγαρχιών. Παρομοιάζει τον μονάρχη με τον έμπειρο υφαντή που πλέκει με δεξιοτεχνία τις κλωστές του κρατικού μηχανισμού. Ο μονάρχης βρίσκεται υπεράνω των νόμων. Κυριαρχούν όχι οι νόμοι αλλά ο

«βασιλικός ανήρ»!^[41] Ο Πλάτων είναι ο εμπνευστής των κατοπινών αυθαιρεσιών και βαναυσοτήτων μοναρχών, αυτοκρατόρων κ.λπ. που διακηρύσσουν στις επόμενες δύο χιλιετίες θρασύτατα ότι ο ηγεμών ίσταται υπεράνω των νόμων, ότι ο ίδιος ενσαρκώνει τον νόμο!

Ο Πλάτων είχε διατυπώσει την άποψη ότι το πιο αποτελεσματικό για την ειρηνική και ευδαίμονα διαβίωση των λαών είναι να βασιλεύουν οι φιλόσοφοι ή να φιλοσοφούν οι βασιλείς. *«Αν οι φιλόσοφοι δεν γίνουν βασιλείς στις πόλεις ή αυτοί που ονομάζονται σήμερα βασιλείς και δυνάστες δεν φιλοσοφήσουν γνήσια και όσο χρειάζεται, έτσι που να συμπέσουν στο ίδιο πρόσωπο η ισχύς με τη φιλοσοφία, είναι αδύνατο να σταματήσουν τα δεινά των πόλεων κι ολόκληρης της ανθρωπότητας»*^[42]. Πρόκειται για πνευματικό ολίσθημα του Πλάτωνος. Φιλόσοφος και μονάρχης είναι ασυμβίβαστα όντα. Και αν μερικοί ηγεμόνες αποκαλούνται «φιλόσοφοι» πρόκειται για διακοσμητική υμνολογία αυλοκολάκων. Αλλά και οι άρχοντες της εξουσίας ουδέποτε «φιλοσοφούν». Ενδιαφέρονται αποκλειστικά για την ισχύ, την κυριαρχία, τη λαφυραγωγία και τον πλουτισμό. Ο Κικέρων ισχυρίζεται ότι κατά την περίοδο της υπατείας του και της ανθυπατείας του αδελφού του πραγματώθηκε το όνειρο του Πλάτωνος^[43]. Αυτοπροβολή και έπαρση του Ρωμαίου συγγραφέα. Η μοναδική σχέση των μοναρχών, αυτοκρατόρων, δικτατόρων κ.λπ. με τη φιλοσοφία είναι η στρατολογία και εξαγορά διανοουμένων και καλλιτεχνών για συμβουλευτική προσφορά, δοξολογήματα, επιδείξεις και εξωραϊσμούς.

Φιλοδομώντας πάντοτε ο Πλάτων να αναμιχθεί στην πολιτική και ν' αναλάβει ύπατα αξιώματα, επινοεί τη θεωρία των φιλοσόφων βασιλέων και των φιλοσοφούντων μοναρχών. Και προβλέπει οικτρό τέλος για την ανθρωπότητα αν δεν πραγματωθεί η ταύτιση δυναστών και φιλοσόφων. *«Οι φαυλότητες του ανθρώπινου γένους, δεν θα τελειώσουν πριν εκείνοι που ειλικρινά λατρεύουν τη σοφία αναλάβουν την εξουσία η οι κυβερνήτες των πόλεων διδαχθούν την αληθινή φιλοσοφία»*^[44].

Πρόκειται για μια προσωπική και ταξική τοποθέτηση στο πρόβλημα της εξουσίας. Γνώριζε ασφαλώς ο Πλάτων ότι η μοναρχία αποτελεί τυραννικό καθεστώς και ότι είναι αδύνατο για ένα φιλόσοφο, έναν έντιμο, σώφρονα, ενάρετο και ανθρωπιστή πολίτη να αναλάβει βασιλική εξουσία χωρίς να ασκεί πολιτική βίας, καταπίεσεων, ληστείας και απάτης. Είναι κωμικός ο ισχυρισμός ότι ο μονάρχης, με την

απανταχού και πάντοτε απολυταρχική και βάνουση εξουσία, μπορεί να φιλοσοφήσει. Παιδεία και μοναρχική εξουσία ήταν και είναι ασυμβίβαστες. Θεωρεί ο Πλάτων ως καλύτερη λύση στο πολιτειακό πρόβλημα να γίνονται οι άρχοντες και οι εξουσιαστές «πραγματικοί φιλόσοφοι»!^[45] Και φρονεί ότι ο λαός οφείλει να αναγνωρίζει την τέχνη του κυβερνάνε στους ηγεμόνες-δυνάστες που ασκούν εξουσία είτε με τη βία, είτε με τη θέληση των πολιτών^[46].

Ο Πλάτων αποδέχεται την κατάκτηση της εξουσίας από ηγεμόνα που αυτοτοποθετείται πάνω από τους νόμους. Νομιμοποιεί την ατομική υπεροχή των ισχυρών «προσφέροντας τη δύναμη της (εξουσιαστικής) τέχνης τους, ισχυρότερη από τους νόμους»^[47]. Και επιδίδεται σε εξωπραγματικές και ανεδαφικές προβλέψεις για τον ρόλο των φιλοσόφων στην εξουσία των «φιλοσοφούντων μοναρχών». «Και η ίδια η πόλη να αποσταχθεί στην εξουσία τους, ή πριν από κάποια θεϊκή έμπνευση, έρωτας αληθινός της πραγματικής φιλοσοφίας, πέσει στις ψυχές των παιδιών των σημερινών βασιλιάδων και δυναστών ή και σ' αυτούς τους ίδιους»^[48]. «Αν δεν καταλάβει πριν την εξουσία της πολιτείας το γένος των φιλοσόφων, δεν θα τελειώσουν τα δεινά που υφίστανται και οι πόλεις και οι πολίτες»^[49].

Υποστηρίζει την αλλαγή του πολιτεύματος. Όχι δημοκρατία των πολιτών, όχι άμεση δημοκρατία. Η εξουσία πρέπει να περιέλθει στους φιλοσόφους, στην τάξη δηλαδή των πνευματικών ανθρώπων. Αλλά και αυτή η τάξη είναι ολιγοπρόσωπη και ο έλεγχος της εξουσίας δεν θα παρουσίαζε καμιά διαφορά από τις ταξικές επικυριαρχίες και τα τυραννικά ή μοναρχικά καθεστώτα. Γιατί ανάμεσα και στους διανοούμενους της αρχαιότητας δεν έλειπαν οι συμφεροντολόγοι και διεφθαρμένοι. Η προσήλωση τού Πλάτωνος στα πολιτεύματα τής τυραννίδος και τής μοναρχίας και τα κίνητρά της επιβεβαιώνονται από τις σχέσεις και την συνεργασία του με δεσποτικά καθεστώτα τού Δ' αι. π.Χ. Ταξίδεψε τρεις φορές —μεταξύ 389 και 361 π.Χ.— στη Σικελία προσκεκλημένος των τριών τυράννων των Συρακουσών, του Διονυσίου Α', του Διονυσίου Β' και του Δίωνος. Θα τύχει πανηγυρικής υποδοχής και θα εγκατασταθεί στα ανάκτορα των απεχθών δυναστών. Επιζητούσε την εύνοια των τυράννων, ως σύμβουλος και προπαγανδιστής, προνόμια και, φυσικά, πηγές πλουτισμού. Εκθειάζει τους τυράννους και νομιμοποιεί τις δεσποτικές εξουσίες. Η στάση του Πλάτωνος αποκαλύπτει ότι και ομάδες φιλοσόφων διεκδικούν μερίδιο της εξουσίας, όπως θα αποδειχθεί στις χιλιετίες που ακολούθησαν, για πάμπολλους διαπρεπείς στοχαστές

σε όλο τον κόσμο.

Κατά τον Διόδωρο Σικελιώτη ο τύραννος των Συρακουσών Διονύσιος Α΄ προσκάλεσε στην αυλή του τον Πλάτωνα. Κι εκείνος, μολονότι γνώριζε τις κακουργίες του δεσποτισμού του, έσπευσε στη Σικελία. *«Τον υποδέχτηκε με ενθουσιασμό, δυσαρεστήθηκε και τον οδήγησε στη δουλαγορά και τον πούλησε αντί είκοσι μνων»*^[50]. Ανακριβέστατα τα περί οργής του Διονυσίου εναντίον του Πλάτωνος και πώλησής του. Τα ταξίδια του φιλοσόφου στη Σικελία γίνονταν πάντοτε με τριήρεις που απέστελλαν οι τύραννοι. Κατά την επιστροφή του στην Αθήνα, ύστερα από την πρώτη επίσκεψη στις Συρακούσες, το καράβι προσορμίσθηκε στην Αίγινα που βρισκόταν σε πολεμική διάσταση με την Αθήνα. Εκεί αιχμαλωτίσθηκε αλλά ελευθερώθηκε αμέσως με καταβολή λύτρων. Αν είχε πουληθεί ως δούλος από τον Διονύσιο Α΄ δεν θα αποτολμούσε νέο ταξίδι στις Συρακούσες. Έγραφε ο Αρχύτας, πνευματικός ηγέτης του νεώτερου Πυθαγορισμού, στον τύραννο Δίωνα των Συρακουσών για τον Πλάτωνα: *«Θυμήσου με πόση θέρμη μας παρακαλούσες να φροντίσουμε για τον ερχομό του στη Σικελία. Υποσχέθηκες μάλιστα ότι θα φροντίσεις, κοντά στα άλλα και για την ασφάλεια του κατά τη διαμονή και την επιστροφή του στην Αθήνα. Θυμήσου με πόση λαχτάρα περίμενες την άφιξή του και πως τον αγαπούσες περισσότερο από όλους στην αυλή σου»*^[51].

Ο τύραννος Διονύσιος είχε συγκεντρώσει στο ανάκτορο του πλήθος Ελλήνων διανοουμένων —ποιητές και φιλοσόφους— για να εξασφαλίσει, με τα εγκώμια και την καλοπληρωμένη προπαγάνδα, φήμη και αναγνώριση στον ελληνικό κόσμο. Εμφανιζόταν μάλιστα ο ίδιος ως ποιητής, οικειοποιούμενος έργα χαμερπών αυλοκολάκων του.

Σκοπός των επισκέψεων του Πλάτωνος στις Συρακούσες ήταν η εύνοια των τυράννων και τα παρεπόμενα ανταλλάγματα. Και φαίνεται πως ήταν πλούσια τα δώρα. Εμφανίσθηκε στην Αθήνα ως χορηγός με χρήματα του Δίωνος^[52]. Με χρηματικές παροχές των τυράννων απέκτησε σημαντική περιουσία: Τα δύο μεγάλα κτήματα στις Ιφιστιάδες και τις Ειρεσίδες, έξω από την Αθήνα^[53].

Ο Πλάτων ισχυρίζεται ότι σκοπός των διαδοχικών επισκέψεων και η παραμονή του στην Αυλή των τυράννων της Σικελίας ήταν να πείσει τους δυνάστες για μετατροπή του τυραννικού καθεστώτος σε μοναρχία, σαν να υπήρχε διαφορά ανάμεσα στα δύο αποτρόπαια πολιτεύματα. Δεν υπάρχει, γράφει, *«πιο άθλια πόλη*

από εκείνη που εξουσιάζεται από τύραννο ούτε πιο ευτυχής από εκείνη που κυβερνά βασιλεύς»^[54].

Σε επιστολή του προς τους αυλικούς —«οικείους τε και εταίρους»— του τυράννου Δίωνος, που υπήρξε μαθητής του, παροτρύνει να μετατρέψουν το τυραννικό πολίτευμα σε μοναρχικό^[55]. Διατυπώνει επίσης την άποψη ότι η τυραννία είναι το πιο κατάλληλο έδαφος για την εδραίωση ενός τέλειου πολιτεύματος επειδή, για τη μεταρρύθμιση των ηθών της εξουσίας, ο τύραννος, ακλουθώντας τις εισηγήσεις των φιλοσόφων, «θα δώσει το καλό παράδειγμα»^[56].

Ο Πλάτων, που παρέμεινε μεγάλο χρονικό διάστημα στην Αυλή των τριών τυράννων των Συρακουσών, εκθειάζει τα αιματόβρεκτα δικτατορικά καθεστώτα. Τη θηριωδία και τον δεσποτισμό των τριών δυναστών αποκαλύπτουν οι λαϊκές αντιδράσεις στα μέσα του Δ' αι. π.Χ. Οι Συρακούσιοι γκρέμισαν τα φρούρια, ξεθεμελίωσαν τα ανάκτορα και ανάσκαψαν τους τάφους των τυράννων τους. Επειδή ο φιλόσοφος δέχτηκε επικρίσεις για τη φιλοτυραννική του συμπεριφορά, έσπευσε να εκφράσει, σε επιστολή του, μεταμέλεια. Ομολογεί την «πλάνη και ατυχίαν» στις σχέσεις του με τους τρεις δυνάστες των Συρακουσών και για τις τρεις επισκέψεις στην αυλή τους^[57].

Οι μαθητές του Πλάτωνος ήταν όλοι τέκνα αριστοκρατικών οικογενειών. Και κατηγορούσε τους σοφιστές που δέχονταν μαθητές από όλες τις τάξεις χωρίς διακρίσεις. Τους αποκαλεί χονδρέμπορους και λιανοπωλητές που διαθέτουν απερίσκεπτα την «τροφή της ψυχής»^[58]. Ο Πλάτων είχε συγκροτήσει ομάδα νεαρών αριστοκρατικής καταγωγής και είχε αναλάβει την εκπαίδευση τους στα πολιτικά θέματα με στόχο την ανάδειξη τους στην αντιδημοκρατική εξουσία.

Τις θέσεις του Πλάτωνος στο πρόβλημα της πολιτικής εξουσίας κατακρίνουν με βιαιότητα ο Αριστόξενος και ο Τίμαιος^[59]. Ο Θεόπομπος ο Χίος γράφει ότι οι περισσότεροι διάλογοι του Πλάτωνος είναι άχρηστοι και υποκριτικοί^[60]. Είχε όμως και τούς υμνωδούς του, όπως οι μεγιστάνες της εξουσίας. Ο ανιψιός του, φιλόσοφος Σπεύσιππος, τον αποκαλεί «υιό του Απόλλωνος»^[61].

Φιλομοναρχικός ο Πλάτων εγκωμιάζει τα απανταχού βασιλικά καθεστώτα^[62]. Κατατάσσει μεταξύ των «Μεγάλων» και «Αθανάτων», εκτός του Λυκούργου και

Σόλωνος, τον μονάρχη τής Περσίας Δαρείο^[63]. Ισχυρίζεται ότι ο Πέρσης μονάρχης ήταν αγαθός και δεχόταν τις παρατηρήσεις και τις νουθεσίες των συμβούλων του! Και για τον Κύρο γράφει πως ήταν ενάρετος και φιλολαϊκός^[64]. Υποκρίνεται πως αγνοεί τις αντιδράσεις του περσικού λαού κατά της μοναρχίας και τα δημοκρατικά κινήματα κατά του δεσποτικού καθεστώτος.

Αξιομνημόνευτη και διαχρονικής σημασίας και εγκυρότητας η αναφορά του Ηροδότου στο δημοκρατικό πολίτευμα του Ε' αι. π.Χ. Μετά την επανάσταση εναντίον των «Μάγων» στην Περσία και τα Μαγοφόνια, μια ομάδα Περσών ηγετών —ανάμεσα τους και ο Δαρείος— συζήτησαν για το πολίτευμα που πρέπει να επιλυθεί στη χώρα. Ένας απ' αυτούς, ο Οτάνης, πρότεινε να περιέλθει στον περσικό λαό η εξουσία. *«Δεν πρέπει να ξαναγίνει ένας από εμάς μονάρχης. Δεν είναι ούτε ευχάριστο ούτε σκόπιμο^[65]. Αποκλείεται να αποτελέσει χρήσιμο πολίτευμα ή μοναρχία, αφού ο μονάρχης έχει δικαίωμα να κάνει ανεύθυνα ό,τι επιθυμεί^[66]. Και ο πιο ενάρετος άνθρωπος, όταν ανέβει στον θρόνο, αλλάζει νοοτροπία. Εξαιτίας των αγαθών που αποκτά ξεσπάει μέσα του η αυθάδεια και το θράσος^[67]. Φθονεί τους άριστους και ευνοεί τούς πρόστυχους πολίτες^[68]. Και αχαλίνωτος βιάζει γυναίκες και θανατώνει ανθρώπους χωρίς δίκη^[69]. Για όλα αυτά προτείνω να παραμερίσουμε τη μοναρχία και να δώσουμε την εξουσία στον λαό»^[70]. Καταγράφει όμως και τις αντιδράσεις τού υπέρμαχου τής απολυταρχίας και αχρείου Μεγάβυζου: *«Δεν υπάρχει τίποτα πιο επιπόλαιο και αδιάντροπο από τον άχρηστο λαό»^[71]. Και αποκαλεί τον λαό «ακόλαστον όχλο».**

Ο Πλάτων, σε επιστολή προς τον τύραννο των Συρακουσών Δίωνα, πλέκει το εγκώμιο του Λυκούργου της Σπάρτης και του Κύρου τής Περσίας θεωρώντας τους πρότυπα ηγεμόνων!^[72] Αντιφατικός στην πολιτική του φιλοσοφία αναφέρεται συχνά με καταφρόνηση στον λαό. Ενοχλείται από το δικαίωμα των απλών πολιτών —κτιστάδες, χαλκιάδες,πραματευτάδες— να ανεβαίνουν στο βήμα, κατά τις συνελεύσεις τής εκκλησίας του δήμου και να μιλούν για τα προβλήματα της πόλης. Τους περιφρονεί και τους καθυβρίζει. Είναι όλοι ακατάλληλοι. Δεν υποκρύπτει την εχθρότητα του επειδή οι πολίτες στερούνται ειδικής παιδείας. Και απορεί πώς τούς ανέχεται η συνέλευση^[73]. Κατά τον Πλάτωνα, λαός είναι οι χειρώνακτες και οι φτωχοί^[74]. Θεωρεί τις λαϊκές μάζες σκουπιδαριό, συρφετό

χωρίς καμιά αξία^[75]. Οι πολίτες πρέπει να υπακούουν στον άρχοντα, όπως τα μαντρόσκυλα στους τσοπαναραίους^[76].

Κατά τον Πλάτωνα, τα παιδιά ανήκουν στο κράτος και όχι στην οικογένεια^[77]. Το ίδιο υποστηρίζει και ο Ξενοφών που εγκωμιάζει την περσική παιδεία^[78]. Στον «Γοργία» ο Πλάτων ισχυρίζεται ότι οποίος κατέχει εξουσία έχει δικαίωμα να ικανοποιεί όλες τις επιθυμίες του! Μόνο οι αδύναμοι ισχυρίζονται ότι ή ακολασία είναι αίσχος^[79] και από ανανδρία, επειδή δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους, επαινούν τη σωφροσύνη και τη δικαιοσύνη!^[80] Ακόμα και τον πόλεμο θεωρεί «τέχνη» τής πολιτικής^[81]. Για τον Περικλή γράφει ότι διέφθειρε τους Αθηναίους! Τούς κατέστησε φυγόπονους, δειλούς, φλύαρους και φιλάργυρους επειδή, πρώτος αυτός, καθιέρωσε την καταβολή μισθών στους πολίτες που πρόσφεραν υπηρεσία στην πόλη^[82]. Εκθειάζει και το στρατοκρατικό και δεσποτικό καθεστώς τής Σπάρτης^[83]. Και μια τερατώδης εισήγηση τού φιλοσόφου: Προτείνει μια κοινωνία στην οποία οι γυναίκες και τα παιδιά θα αποτελούν συλλήβδην ιδιοκτησία!...

Συμπέρασμα: Το έργο τού Πλάτωνος περικλείει πλήθος σημαντικών παρατηρήσεων, ιδεολογικών αναδιφήσεων και φιλοσοφικών αποφθεγμάτων —αποκαλείται «θείος Πλάτων» και θεωρείται πνευματικός κληρονόμος τού Σωκράτη— μελέτες των κοινωνικών και ταξικών εξελίξεων, παράγοντες που υπονομεύουν την ομαλή και ειρηνική συμβίωση των πολιτών και τις εξελίξεις των διαφόρων πολιτευμάτων και μεταρρυθμιστικών, προοδευτικών ιδεών. Αλλά στον χώρο της πολιτικής, η συμπεριφορά του αποκαλύπτει τον υπονομευτικό του ρόλο στον τομέα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Και ασφαλώς είχε αντίκτυπο ζωηρό κλονίζοντας την θέση του ελληνικού πνευματικού κόσμου και των κοινωνιών για την αντιμετώπιση των κινδύνων διαφθοράς του πολιτικού βίου εξαιτίας των παρεμβάσεων, με τη βία και την εξαγορά, εχθρικών απολυταρχικών καθεστώτων του ελληνικού χώρου.

Πηγή: Αποσπάσματα από το βιβλίο του Κυριάκου Σιμόπουλου «Διανοούμενοι και καλλιτέχνες ευτελείς δούλοι της εξουσίας», από τις «Πολιτιστικές εκδόσεις».

Μιχάλης Μανιάτης

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. ^[1] Επί τα κοινά τής πόλεως ευθύς είναι (Επιστολή Ζ', 324c). Είλκε δε με όμως ή περί το πράττειν τα κοινά και πολιτικά επιθυμία (Επιστολή Ζ', 325b).
2. ^[2] Τριάκοντα δε πάντων άρχοντες κατέστησαν αυτοκράτορες • τούτων δή τίνες οικείοι όντες και γνώριμοι ετύγχαναν εμοί (Επιστολή Ζ', 324c).
3. ^[3] Και δη παρεκάλουν ευθύς ως επί προσήκοντα πράγματά με (Επιστολή Ζ', 324d).
4. ^[4] Ωήθην γάρ αυτούς εκ τίνος άδικου βίου επί δίκαιον τρόπον άγοντας διοικήσειν δη την πόλιν (Επιστολή Ζ', 324d).
5. ^[5] Ό .π., 243e.
6. ^[6] Πρόσταξαν τον Σωκράτη να συλλάβει ένα πολίτη και να τον οδηγήσει στο εκτελεστικό απόσπασμα — «βία άξοντα ως αποθανούμενον» — με σκοπό να ενταχθεί στην παράταξη των Τυράννων (Επιστολή Ζ', 324e).
7. ^[7] Πολιτικός, 302d.
8. ^[8] Ό .π., 464α.
9. ^[9] Εκ της ακροτάτης ελευθερίας δουλεία πλείστη και αγριωτάτη (ό.π., 564α).
10. ^[10] Άναρχος και ποικίλη, ισότητα τίνα ομοίως ίσοις τε και ανίσοις διανέμουσα (Πολιτεία, 458c).
11. ^[11] Τις τρόπος τυραννίδος γίγνεται; Ότι μεν γαρ εκ δημοκρατίας μεταβάλλει σχεδόν δήλον.
12. ^[12] Και καταδύεσθαί γε εις τε τας ιδίας καί τελευτάν μέχρι των θηρίων την άναρχίαν έμψυομένην.
13. ^[13] Μήτε αισχύνεσθαι μήτε δεδιέναι τους γονέας (ό.π., 562c-d).
14. ^[14] Οι δε γέροντες συγκαθιέντες τοις νέοις ευτραπελίας τε και χαριεντισμού (ό.π., 563α).
15. ^[15] Οι εωνημένοι και αι εωνημένοι μηδέν ήττον ελεύθεροι ώσι των πριαμένων (ό.π., 563b).
16. ^[16] Και τ' άλλα πάντα ούτω μεστά ελευθερίας γίγνεται (ό.π., 563c-d).

17. ^[17] Καν οτιούν δουλείαι προσφέρηται, αγανακτείν και μη ανελέσθαι.
18. ^[18] Αύτη μεν τοίνυν η αρχή, ούτωσι καλή και νεανική, όθεν τυραννίς φύεται, ως εμοί δοκεί (ό.π., 563d-e).
19. ^[19] Η γαρ άγαν ελευθερία έοικεν ογκ εις άλλο τι ή εις άγαν δουλείαν μεταβάλλειν και ιδιώτη και πόλει (ό.π., 564α).
20. ^[20] Τους έχοντας, την ουσίαν αφαιρούμενοι, διανέμοντες τω δήμω.
21. ^[21] Το πλείστον αυτοί έχειν (ό.π., 565α).
22. ^[22] Τυραννουμένην μοι δότε πόλιν (Νόμοι, 709e).
23. ^[23] Έστω νέος και μνήμων και ευμαθής και ανδρείος και μεγαλοπρεπής φύσει (Νόμοι, 709e).
24. ^[24] Η καλλίστη πολιτεία τε και ο κάλλιστος ανήρ τυραννίς και τύραννος (Πολιτεία, 562a).
25. ^[25] Ό.π., 562c.
26. ^[26] Πάντα υπό του τοιούτου διοικείται εν τη τοιαύτη πολιτεία (ό.π., 564 d-e).
27. ^[27] Σοφοί τύραννοι εισί των σοφών συνουσία (στίχος από την τραγωδία «Αίας ο Λοκρός» που έχει απωλεσθεί).
28. ^[28] Και της ισοθέου τυραννίδος (Τρωάδες, στ. 1169).
29. ^[29] Μισθούς λαμβάνουσι και τιμώνται (ό.π., 568c).
30. ^[30] Πολιτεία, 580b.
31. ^[31] Βασιλικώς ορθώς προσρηθήσεται (Πολιτικός, 259b).
32. ^[32] Της γνωστικής πρακτικής οικειότερον είναι (ό.π., 259d).
33. ^[33] Ο.π., 276c.
34. ^[34] Την βασιλικήν αρχήν των επιστημών είναι τίνα (ό.π., 292b).
35. ^[35] Άριστη πασών των εξ (Πολιτικός, 302e).
36. ^[36] Ουδεμία αν εθελήσειεν ετέρα μάλλον και προτέρα της βασιλικής φάναι και κατά πάντων ανθρώπων αρχής είναι τέχνη (Πολιτικός, 276 d-e).
37. ^[37] Πολιτικός, 294α.
38. ^[38] Ουκ ολίγους ουδέ πολλούς, ουδέ το εκούσιον, ουδέ το ακούσιον, ουδέ

πενίαν, ουδέ πλούτον (Ποντικός, 292c).

39. ^[39] Το γε όνομα ταυτόν βασιλεύς και ουδέν έτερον προσρηθήσεται (ό.π., 301b).
40. ^[40] Κατά πάντα ασθενή και μηδέν μήτε αγαθόν μήτε κακόν μέγα δυναμένην ως προς τας άλλας (ό.π., 393α).
41. ^[41] Το δ' άριστον ου τούς νόμους εστίν ισχύειν αλλ' άνδρα τον μετά φρονήσεως βασιλικόν (Πολιτικός, 294α).
42. ^[42] Εάν μη ή οι φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν εν ταις πόλεσιν ή οι βασιλείς τε νύν λεγόμενοι και δυνάται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε και ικανώς, και τούτο εις ταυτό συμπέση, δύναμις τε πολιτική καί φιλοχρία...ουκ αν άλλη τις ευδαιμονήσειεν όντε ιδία ούτε δημοσία (Πολιτεία, 473 d-e).
43. ^[43] Ad Quintiim Fratrem, X, 29. Quod fortasse aliquando universa e rei publicae nostrae.
44. ^[44] Κακών ουν ου λήξειν τα ανθρώπινα γένη, πριν αν ή το των φιλοσοφούντων ορθώς γε και αληθώς γένος εις αρχάς έλθη τας πολιτικός ή το των δυναστευόντων εν ταις πόλεσιν εκ τίνος μοίρας θείας όντως φιλοσοφήση (Επιστολή Ζ', 326β).
45. ^[45] Όταν οι ως αληθώς φιλόσοφοι δυνάσται, ή πλείους ή εις εν πόλει γενόμενος (Πολιτεία, 540d).
46. ^[46] Εάντε εκόντων αντ' ακόντων άρχωσιν...κατά τέχνην ηντινούν αρχήν άρχονται (Πολιτικός, 293α).
47. ^[47] Την της τέχνης ρώμην των νόμων παρεχομένων κρείττω (ό.π., 297α).
48. ^[48] Και τη πόλει κατηκόω γενέσθαι, ή των νυν εν δυναστείαις ή βασιλείαις όντων υέσιν ή αυτοίς εκ τίνος θείας επιπνοίας αληθινής φιλοσοφίας εμπέση (Πολιτεία, 499b).
49. ^[49] Πριν αν πόλεως το φιλόσοφον γένος εγκρατές γένηται, ούτε πόλει ούτε πολίταις κακών παύλα έσται (Πολιτεία, 501e).
50. ^[50] Ιστορική Βιβλιοθήκη, ΙΕ', 7.
51. ^[51] Διογένης Λαέρτιος, Βίοι φιλοσόφων, Γ', 1, 22.
52. ^[52] Αλλά και εχορήγησεν Αθήνησι Δίωνος αναλίσκοντος (Διογένης Λαέρτιος, δ.π., Γ', 1, 3).
53. ^[53] Ό.π., Γ, 41-42.

54. ¹⁵⁴¹ Και δήλον πανί ότι τυραννουμένης μεν ουκ έστιν αθλιωτέρα, βασιλευομένης δε ουκ ευδαιμονεστέρα (Πολιτεία, 576e). Απαντά ο Δημοσθένης: «Βασιλεύς γαρ και τύραννος άπας εχθρός ελευθερίας και νόμοις εναντίος» (VI, 25).
55. ¹⁵⁵¹ Τυράννω παντί φεύγειν μεν τούνομά τε και τούργον τούτο, εις βασιλείαν δε, ει δυνατόν είη, μεταβαλείν...εις βασιλέως δ' είδος πειράσθαι μεταβάλλειν και δουλεύσαι νόμοις βασιλικούς (Επιστολή, Η', 354 α, c).
56. ¹⁵⁶¹ Εκ τυραννίδος αρίστην φησ γενέσθαι πόλιν αν, ως φαίνει, μετά νομοθέτου γε άκρου και τυράννου κοσμίου, και ράστα τε καί τάχιστ' αν μεταβαλείν εις τούτο εκ του τοιούτου (Νόμοι, 710d).
57. ¹⁵⁷¹ Επιστολή, Ζ', 350d.
58. ¹⁵⁸¹ Πωλούντες καί καπηλεύοντες...και τούτων αγνοίεν ων πωλούσιν ό,τι χρηστόν ή πονηρόν προς την ψυχήν (Πρωταγόρας, 413d). Κατά τον Άγγλο συγγραφέα Α.Η. Choust, η «Ακαδημία του Πλάτωνος» υπήρξε «σχολείο των τυράννων» του Δ' αί. π.Χ. (Plato's Academy. The first organized school of politic science in Antiquity, Review of Politics, 29, 192). Ανάμεσα στους μαθητές του Πλάτωνος, ο τύραννος άρχος της Ηράκλειας, ο Τιμόλαος της Κυζίκου, ο Χαίρων της Πελλήνης, ο Δίων των Συρακουσών. Ο Κλέαρχος ήταν μαθητής και του Ισοκράτη. Τον επαινούσαν αμφοτέροι. Κατά τον Ισοκράτη, ήταν ο πιο καλός, ο πιο ανθρωπιστής, ο πιο φιλελεύθερος μαθητής της σχολής του! Ο Κλέαρχος, κατά τη διάρκεια της τυραννίας του, αποκαλούσε τον εαυτό του υιόν του Διός και εμφανιζόταν με σύμβολο έναν χρυσό αετό, φορώντας πορφύρα καί στέμμα στην κεφαλή (Μ.Ι. Justinus, Historiae Philippicae — επιτομή τού έργου τού Ρ. Trogus, 16, 5, 9-10). Πρότυπο του Κλεάρχου, ο Διονύσιος Α', τύραννος των Συσών, φίλος του Πλάτωνος. Όπως ο Συρακούσιος τύραννος, ο Κλέαρχος είχε συγκεντρώσει στην αυλή του πολλούς «πλατωνικούς» διανοούμενους για να τον δοξολογούν (ό.π., 16, 5, 13). Ο τύραννος Διονύσιος Β' θα επιφυλάξει στον Πλάτωνα, κατά την άφιξή του στις Συρακούσες, το 376 π.Χ., μεγαλοπρεπή υποδοχή, υποδοχή ήρωα (Πλούταρχος, Δίων, 13, 1-4).
59. ¹⁵⁹¹ Geffecken, Antiplatonica, Hermes, 64 [1929], σ. 87-109. Ε.Ν. Tigerstedt, Interpreting Plato, .•.holm, 1977. Simon Bennett. Mind and Madness in Ancient Greece, σ. 170-179.
60. ¹⁶⁰¹ Αχρείους και ψευδείς αν τις εύροι (Αθηναίος, Δειπνοσοφισταί, 508c).

61. ^[61] Διογένης Λαέρτιος, ό.π., 3, 2.
62. ^[62] Ου φθονερού του βασιλέως όντος, δίδοντας δε παρρησίαν και τιμώντος την εις τι δυναμένους συμβουλεύειν (Νόμοι, 294β).
63. ^[63] Λαβών την Λυκούργου ή Σόλωνος ή Δαρείου δύναμιν αθάνατος γενέσθαι (Φαιδρός, 258c).
64. ^[64] Αγαθόν είναι και φιλόπολιν (Νόμοι, 694c).
65. ^[65] Ούτε γαρ ηδύ ούτε αγαθόν.
66. ^[66] Κως αν δ' είη χρήμα κατηρτημένον μοναρχίη, τη έξεστι ανευθύνη ποιέειν τα βούλεται;
67. ^[67] Εγγίγνεται μεν γαρ η ύβρις υπό των παρεόντων αγαθών.
68. ^[68] Φθονέει γαρ τοίσι αρίστοισι...χαίρει δε τοίσι κάκιστοι των αστών.
69. ^[69] Βιάται γυναίκας κτείνειτε άκριτους.
70. ^[70] Μετέντας ημέας μοναρχίην το πλήθος αξέειν (Ηρόδοτος, Ιστορία, Γ', 80).
71. ^[71] Ομίλου γαρ αχρηίου ουδέν έστι ασυνετώτερον ουδέν υβριστότερον (ό.π., Γ', 81).
72. ^[72] Παρασκευάζου τον τε Λυκούργον εκείνον αρχαίον αποδείξων και τον Κύρον, και ει τις άλλος πώποτε έδοξεν ήθει και πολιτεία διενεγκείν (Επιστολή Δ', 320d).
73. ^[73] Και τούτοις ουδέν τούτον επιπλήττει...ότι ουδαμόθεν μαθών, ουδέ όντος διδασκάλου ουδενός αυτώ έπειτα συμβουλεύειν επιχειρεί (Πρωταγόρας, 319d).
74. ^[74] Όσοι αυτουργοί και απράγμονες, ου πάνυ πολλά κεκτημένοι (Πολιτεία, 565α).
75. ^[75] Εάν συρφετός συλλεγή δούλων και παντοδαπών ανθρώπων μηδενός αξιων πλην ίσως τω σώματι ισχυρίσασθαι (Γοργίας, 489c).
76. ^[76] Όσπερ κύνας εθέμεθα υπηκόους των αρχόντων ώσπερ ποιμένων πόλεως (Πολιτεία, 440d).
77. ^[77] Ως της πόλεως μάλλον ή των γεννητόρων όντας (Νόμοι, 804c).
78. ^[78] Κύρου παιδεία, Ι, 2, 2-3.

79. ^{179]} Αισχρόν δη φασίν είναι την ακολασίαν.
80. ^{180]} Συ δυνάμενοι εκπορίζεσθαι ταις ηδοναίς πλήρωσιν επαινούσιν την σωφροσύνην και την δικαιοσύνην διά την αυτών ανανδρίαν (ό.π., 422).
81. ^{181]} Πολιτικήν γαρ τέχνην ούπω είχον ης μέρος πολεμική (Πρωταγόρας, 322b).
82. ^{182]} Περικλέα πεποικέναι Αθηναίους αργούς και δειλούς και λάλους και φιλάργυρους, εις μισθορίαν πρώτον καταστήσαντα (Γοργίας, 515e).
83. ^{183]} Η τε υπό των πολλών επαινουμένη (Πολιτεία, 544c).